

A Study of Construction in Theravada Buddhism

Prakhrupariyatpanyarat (Sophan Dhanappañño/Settha)^{1*}

¹ Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

* Corresponding author. E-mail: sophan.d@outlook.com

ABSTRACT

The objectives of this research article were (1) to study the construction in Theravada Buddhism; and (2) to compare the construction in Theravada Buddhism to Sangha's construction in the present time. This was a documentary research by means of collecting data from Tipitaka, Buddhist academic paper and related researches with the descriptive analysis. The result of the study found that the construction in Theravada Buddhism was to construct the allowed buildings such as the Buddha image hall, a single porch house, a story house and a roofless house, and disallowed houses such as the construction of buildings in a place where Sangha did not identify. Development of construction of the temple and buildings in the Buddha's age came from the villagers' faith. Generally, the temples had different names such as Aram, Awad and Vihara. The temple was the Sangha's residence, the villagers' shelter and the center of Buddhist propagation, given by a lay person or many lay people. In the present time, the temple was also used to help people and develop education. Moreover, it was found that the style of construction had the continuous development from the past to the present. However, some areas, the constructors made very big buildings. They did not think that religious buildings were suitable for their community or not.

Keywords: Construction, Theravada Buddhism, Temple

การศึกษางานนworมในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พระครูปริยัติปัญญารัตน์ (โสภรณ ธนปญโญ/เศรษฐา)^{1*}

¹ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ประเทศไทย

* Corresponding author. E-mail: sophan.d@outlook.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษางานนworมในพระพุทธศาสนา และ (2) เพื่อเปรียบเทียบงานนworมในสมัยพุทธกาลกับงานนworมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร โดยการศึกษาพระไตรปิฎก เอกสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า งานนworมในทางพระพุทธศาสนา เป็นงานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง เสนาสนะ ซึ่งมีทั้งทรงอนุญาต เช่น วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำ เป็นต้นและไม่ทรงอนุญาต เช่น การสร้างเสนาสนะ มีพื้นที่อันสงฆ์มิได้แสดงที่ไว้ก่อน เป็นต้น พัฒนาการของงานนworมที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านและวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เป็นที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจุดเด่นมีคฤหบดีเป็นเจ้าภาพ ถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อยๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยบางแห่งมีการสร้างใหญ่โตเกินความจำเป็น ไม่คำนึงบริบททางสังคมและประโยชน์ของการใช้สอยอย่างคุ้มค่า

คำสำคัญ: นworม, พระพุทธศาสนาเถรวาท, วัด

© 2023 JSDP: Journal of Spatial Development and Policy

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนให้มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าประทานหลักในการเผยแผ่ให้พระสาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในการแสดงธรรม คือให้มีเนื้อหาต่อเนื่องกันไปตามลำดับ ชี้แจงแสดงเหตุผลให้เข้าใจชัดเจนในแต่ละประเด็น แสดงธรรมเพราะอาศัยความเอ็นดูต่อสรรพสัตว์ มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง แสดงธรรมโดยไม่เห็นแก่อามิสสินจ้าง และไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น (อง.ปญจก. (ไทย) 22/159/263) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากการแสดงธรรมแล้ว ก็ยังมีงานรูปแบบอื่นๆ อีกที่ยังความเลื่อมใสให้เกิด เช่น งานนworม การก่อสร้างหรือที่เรียกว่า การสาธารณูปการในปัจจุบันและงานด้านสาธารณูปการ คือการดูแลนworม การก่อสร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัยและ การใช้คนวัดให้ทำงาน (วิ.จุ. (ไทย) 7/294 /89-150) ในปัจจุบันพระภิกษุสงฆ์หลายรูปได้ปรับเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อและค่านิยมของชาวบ้านในด้านสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่การอบรมสั่งสอนแนะนำชาวบ้าน ว่าการทำความสะอาดอาคารบ้านเรือน หรือสถานที่ในชุมชน รวมทั้งไม่ทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำลำคลองก็ถือเป็นการทำบุญอีกอย่างหนึ่ง (สมคิด เฟื่องอุดม, 2535)

การสาธารณูปการในพระพุทธศาสนาก็มีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่องการส่งเสริมการสาธารณูปการไว้ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริมพระภิกษุให้เข้าไปมีบทบาทในสังคม และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชน ดังเรื่องในอังกูร

เปตวัตถุ (ขุ.เปต. (ไทย) 26/257-294/209-215) มีเรื่องเล่าว่า มหามานพได้นำผู้คนทำการพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ สร้างถนนหนทาง สร้างศาลาที่พักสำหรับคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นๆ เป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวถือว่าเป็นบุญกุศลมาก เมื่อเขาลี้ชีวิตลง บุญกุศลนั้นได้อำนวยให้มหามานพและคณะได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

งานนworกรรมในทางพุทธศาสนา เป็นงานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง เสนาสนะ ซึ่งมีทั้งทรงอนุญาต เช่น วิหาร เรือนมุง แถบเดี่ยว เรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำ เป็นต้นและไม่ทรงอนุญาต เช่น การสร้างเสนาสนะ มีพื้นที่อันสงฆ์มิได้แสดงที่ให่ก่อน เป็นต้น การสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านและวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เป็นที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจุดเด่นมีคฤหบดีเป็นเจ้าภาพ ถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อยๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย (พระมหาเถร ปิยธมโม (ชนิดพจน์), 2556)

ดังนั้นในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษางานนworกรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งสามารถเป็นแรงบันดาลใจและชักจูงให้ประชาชนเกิดศรัทธาปสาทะความเชื่อและความเลื่อมใส ประพฤติปฏิบัติตามหลักศาสนทางพระพุทธศาสนา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษางานนworกรรมในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อเปรียบเทียบงานนworกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนworกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาทางเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (First Sources) ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539

1.2 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ วรรณคดี ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส อัตโนมัตติ ตำรา งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ และเอกสารจากหนังสือต่าง ๆ รวมไปถึงเว็บไซต์ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้

1.3 จัดกระทำข้อมูลที่ศึกษาและรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลจากแหล่งทั้งชั้นปฐมภูมิและชั้นทุติยภูมิข้างต้นมาวิเคราะห์ แล้วนำเสนอในรูปการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ประกอบกับพรรณนาแนวความคิดเห็นของผู้วิจัย แล้วสรุปผลของการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลที่ได้มาแก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. งานนวกกรรมในพระพุทธศาสนา

งานนวกกรรมในพระพุทธศาสนา นวกกรรม หมายถึง งานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมว่า งานนวกกรรม ดังนั้นจึงพบว่า นวกกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

เสนาสนะ หมายถึง ที่นอนและที่นั่ง หรือที่สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัวและที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนรวมของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือเสนาสนะตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชู้ ที่แจ้ง ลอมฟางเป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ เป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนบวชอุทิศตัวต่อพรหมจรรย์และเสนาสนะที่สร้างขึ้น ได้แก่ กุฏิ วิหาร เรือนชั้นเดียว เรือนสองชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ปราสาท โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งเกื้อกูลในการช่วยเหลือสังคม ตลอดจนเป็นการพัฒนามนุษย์ด้านต่างๆ ตามพระธรรมวินัย จัดวิธีการทำบุญกุศลหรือเป็นบุญกิริยาวัตถุ เช่น ทานมัย สีสมัย และภาวนามัย เป็นต้น

เสนาสนะที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุศึกษาคัดเลือกเสนาสนะที่สัปปายะหรือเหมาะสมแก่จริตของตน เช่น ไม่นิยมนอนในที่มืด ไม่ไถ่กินไปจากหมู่บ้าน สำหรับฝึกฝนอบรมในการพัฒนากาย-ใจ มีปัจจัย 4 พร้อมมูลเพื่ออำนวยความสะดวกให้การทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์หรือการทำให้ประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ต่อสังคมควบคู่ไปด้วยกันตามความสมัครใจ ซึ่งไม่เป็นการประพฤติก้าวร้าวคือปล่อยสติให้หลงไปทางใดทางหนึ่งซึ่งเรียกว่า กามตัณหา คือความทะยานอยากในรูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัสและธรรมารมณ์ 1 กามตัณหา ความทะยานอยากมีในรูปแบบต่างๆ 1 วิภวตัณหา คือไม่อยากรู้ไม่ว่าอยากเป็นในสิ่งอะไรทั้งปวง 1 หากแต่ทรงแนะนำวิธีการปฏิบัติในชีวิตสมณะอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การวางท่าทีพิจารณาต่อเสนาสนะนั้นๆ อย่างรอบคอบ ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ทั้งการอนุเคราะห์แก่โลกหรือเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาตนโดยไม่เห็นแก่ความลำบากเพื่อสันติสุข สันติภาพในโลกด้วยความรู้แจ้งอย่างแท้จริง

ประโยชน์ของงานนวกกรรม คือ งานที่ทำสำเร็จแล้วใช้เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศลต่างๆ หรือให้เป็นสถานที่ประชุม ทำกิจของสงฆ์ หรือใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ ซึ่งในที่นี้ได้ยกขึ้นไว้อธิบายคือ 1) ประโยชน์ในด้านบำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ 2) ประโยชน์ในด้านการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา 3) ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม 4) ประโยชน์ในด้านการสื่อธรรม 5) ประโยชน์ในด้านการเจริญสมณธรรมของพระสงฆ์ เรื่องงานสาธารณูปการหรือนวกกรรมซ่อมบำรุงนั้น เป็นความจำเป็นสำหรับศาสนาที่ต้องมีที่พักอาศัยเป็นแบบอย่างเป็นวัฒนธรรม เป็นประเพณีของชุมชน มองสะท้อนย้อนไปสู่พุทธกาลว่า การก่อสร้างสาธารณูปการทางการก่อสร้าง แปลงบ้านสร้างเมืองนั้น ก็เพิ่งมาเกิดขึ้นเมื่อคราวที่มี พระบรมพุทธานุญาตให้พระสงฆ์อาศัยอยู่ในกุฏิที่มีทาสถวาย การที่จะเริ่มงานสาธารณูปการ จึงเกิดจุดเริ่มแรกที่กรุงราชคฤห์ ด้วยการถวายวัดเวฬุวันเป็นแห่งแรก

2. การเปรียบเทียบงานนวกกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนวกกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน

งานนวกกรรมในพระพุทธศาสนา นวกกรรม หมายถึง งานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะ ปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่น การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของ พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เช่นสมัย

พุทธกาลที่ พระเจ้าพิมพิสาร ผู้ได้ถวายศาสนสถานแห่งแรกในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สวนเวฬุวัน ดำริว่า สถานที่ที่สร้างศาสนสถาน พึงเป็นสถานที่ที่ไม่ไกลนักสะดวกด้วยการคมนาคม ไม่ไกลนักไม่มีเสียงอึกทึก ครวที่ประชาชนผู้ต้องประสงค์จะเข้าไปเฝ้าได้ กลางวันไม่มีผู้คนพลุกพล่านกลางคืนเงียบสงัด เสียงไม่กึกก้อง ปราศจากกลิ่นไอของคน ปราศจากลมแต่คนที่เดินเข้าออก ควรเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สงบหลักเรือนอยู่ ควรเป็นที่หลักเรือนอยู่ตามสมณวิสัย ปราศจากสัมผัสจากเหลือบุง ลม แดด สัตว์เลื้อยคลาน มีกัลยาณมิตรปัจจัย 4 ไม่ขัดสน ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ของการสร้างวิหาร ถวายสงฆ์ แก่ราชคฤหเศรษฐี ผู้ได้แต่งงานกับน้องสาวอนาถบิณฑิกเศรษฐีว่า วิหารย่อมป้องกันหนาว ร้อน สัตว์ร้าย สัตว์เลื้อยคลาน ยุง ฝนในสิริฤดู ฝนแล้ง แดดอันแรงกล้า เพื่อให้สงฆ์หลักเรือนอยู่เพื่อความสุข เพื่อให้ภิกษุเพ่งพินิจ เพื่อให้ภิกษุเห็นแจ้ง เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนี้แล คนผู้ฉลาด เมื่อเล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันนี้ในสมัยให้ภิกษุทั้งหลาย ผู้พหุสูตร อยู่ในวิหารนี้ พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะอันเหมาะสมแก่พหุสูตรผู้ชื่อกตรงเพราะพหุสูตรทั้งหลายย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทาสรรพทุกข์ ผู้รู้ทั่วถึงพระธรรมแล้วจะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรีติพพานในโลกนี้

งานนวัตกรรมการก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ในสมัยพุทธกาลตามที่ปรากฏในคัมภีร์นั้นประกอบด้วย คันธกุฎีหรือห้องสำหรับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่อบวลด้วยกลิ่นหอม กุฏิชั้นเดียว กุฏิสองชั้น หังสวัฏฏิกะ หรือศาลายาว ที่พักกลางวัน ที่พักกลางคืน วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาทเรือนโถง หรือปราสาทที่มีดาดฟ้าไม่มีหลังคา อาราม ชุ่มประตุ ศาลาหอนัน กับปิยกุฎี หรือห้องเก็บของ วัจจกุฎีหรือห้องน้ำ ที่เดินจงกรม โรงจงกรม บ่อน้ำ ศาลาบ่อน้ำ เรือนไฟ หรือห้องให้ความร้อนสำหรับลดน้ำหนัก ศาลาเรือนไฟ สระโบกขรณี หรือสระบัว มณฑป หรือเรือนมียอดที่มีรูปสี่เหลี่ยมอันเป็นอาวาสที่อยู่รวม ถ้าที่ตกแต่งภายใน กำแพงล้อมศาสนสถานของตกแต่ง เช่น เติงย ตัง พุก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มืดช้วน ผิง จอบ เถาวัลย์ ไม้ไผ่ กล้วยปล้อง กล้วยมุงกระต่าย กล้วยสามัญ ดิน เครื่องไม้ เครื่องดิน

จากการที่กล่าวถึงงานนวัตกรรมการในสมัยพุทธกาลที่ผ่านมา วัดในประเทศไทยมีอยู่เกือบทุกตำบล มีจำนวนกว่า 43,810 วัด ล้วนเกิดจากความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ซึ่งประกอบด้วยถาวรวัตถุดังนี้ กุฏิชั้นเดียวกุฏิสองชั้น หังสวัฏฏิกะ หรือศาลายาว ที่พักกลางวัน ที่พักกลางคืน วิหาร พระปรารค์พระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุและพระอรหันตธาตุ ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ฐานชุกชี หรือแท่นพระพุทธรูป พระพุทธรูป พระอรหันตรูป มณฑปพระพุทธรูป พระพุทธรูปจำลอง ซ่อฟ้าใบระกา เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโถง หรือปราสาทที่มีดาดฟ้าไม่มีหลังคา อาราม ศาลาเนกประสงค์ ศาลาการเปรียญ โรงเรียนพระปริยัติธรรม โรงเรียนสามัญศึกษา พิพิธภัณฑสถาน หอสมุด หอกระจายข่าว หอระฆัง หอกลอง ศาลาบำเพ็ญกุศลศพ โกดังเก็บ ศพ เมรุเผาศพ ลูกนิมิตสีมา ชุ่มพัทธสีมา ชุ่มประตุ ศาลาหอนัน กับปิยกุฎี หรือห้องเก็บของคิลาน ศาลา สุขศาลา วัจจกุฎี หรือห้องน้ำ ที่เดินจงกรม โรงจงกรม กำแพงอุโบสถ หรือกำแพงแก้ว บ่อน้ำ ศาลาบ่อน้ำ สระโบกขรณี หรือสระบัว มณฑป หรือเรือนมียอดที่มีรูปสี่เหลี่ยมอันเป็นอาวาสที่อยู่รวม ถ้าที่ตกแต่งภายใน กำแพงล้อมวัด ที่ดิน ถนน สะพาน อุปกรณ์ก่อสร้างต่างๆ เช่น รถไถ รถดัก รถชุด เครื่องไม้ เครื่องปูนซีเมนต์ อิฐ เหล็ก หินอ่อน กระเบื้อง สังกะสี สีทา เครื่องมือช่าง รวมถึงเงินค่าก่อสร้างถาวรวัตถุ โดยนิยมใช้ด้ายสายสิญจน์โยงมาแล้วคล้องด้วยสายสิญจน์ไปให้ผู้ร่วมพิธีได้ถือไว้ก่อนจะกล่าวคำถวาย

ปัจจุบันนวัตกรรมการเป็นหน้าที่พระภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาส รับบริจาคทรัพย์จากผู้มีจิตศรัทธา มีการจัดงานวัดตามโอกาสต่างๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา งานฝังลูกนิมิต ถวายผ้ากฐิน ถวายผ้าป่า ตักบาตรเทโว การฉลองศาลาใหม่ งานสงกรานต์ งานตรุษจีน งานประจำปี โดยมุ่งเน้นให้อาวาสของตนมีการพัฒนาให้ดูใหญ่โตมากกว่าการใช้งานจริง จะเห็นความแตกต่างจากงานนวัตกรรมการในสมัยปัจจุบันจึงพัฒนาการจากในยุคสมัยพุทธกาลที่มุ่งหวังเพียงให้พระภิกษุในเพียงอาศัยเพื่อบรรลุนิพพาน ซึ่งเป็นเสนาสนะตามธรรมชาติ

เช่น ถ้ำ หรือป่าเขา เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากงานนวัตรกรรมของพระสงฆ์ในสมัยปัจจุบัน ซึ่งเป็นงานนวัตรกรรมการก่อสร้าง บูรณปฏิสังขรณ์วัดนี้เป็นสิ่งที่อยู่คู่กับเจ้าอาวาสวัดในทุกยุคทุกสมัย เจ้าอาวาสวัดจึงต้องเป็นผู้ที่ชาญฉลาดในการวางแผนการก่อสร้าง ต้องรู้จักใช้คนให้เป็น จัดสรรงบประมาณให้พอเหมาะพอดี วัดจะดูสวยงามน่าอยู่ก็ขึ้นอยู่กับ การวางแผนการก่อสร้างของเจ้าอาวาส ที่ความสำคัญของงานสาธารณูปการเป็นอย่างมาก เห็นว่าการก่อสร้างซ่อมแซมภูมิสถาปัตย์ภายในวัด เป็นงานที่อยู่ในอันดับแรกที่ต้องทำ การจัดซื้อวัสดุก่อสร้างเพื่อจะวางแผนและประเมินราคาก่อสร้างได้โดยจะไม่ถูกช่างผู้รับเหมาเขาหลอกเอาได้ เมื่อท่านได้ศึกษาจนมีความรู้พอสมควรแล้ว ท่านจึงได้ลงมือก่อสร้างโดยควบคุมการก่อสร้างเองทั้งหมด ซึ่งจุดเริ่มต้นของการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดนั้น

เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาตน พัฒนางค์กร ในรูปแบบที่หลากหลาย เมื่อมีการศึกษาถึงชีวประวัติของพระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคม ย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์ เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงานที่พระสงฆ์ได้ทำ ไม่ได้นำมาศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่า มีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการเข้าไปศึกษาอย่างเป็นระบบ ก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ ในการที่จะเข้าไปทราบ และดำเนินการ หรือแก้ไขปรับปรุงให้ถูกต้อง

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากการแสดงธรรมแล้ว ก็ยังมีงานรูปแบบอื่นๆ อีกที่ยังความเลื่อมใสให้เกิด เช่น งานนวัตรกรรม การก่อสร้างหรือที่เรียกว่าการสาธารณูปการในปัจจุบัน และงานด้านสาธารณูปการ คือการดูแลนวัตรกรรม การก่อสร้างเสนาสนะที่อยู่อาศัยและ การใช้คนวัดให้ทำงานการสาธารณูปการ ในพระพุทธศาสนาก็มีหลักฐานเกี่ยวกับเรื่อง การส่งเสริมการสาธารณูปการไว้ว่า พระพุทธศาสนาส่งเสริมพระภิกษุให้เข้าไปมีบทบาทในสังคม และยกย่องการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขต่อสาธารณชน เช่น การพัฒนาท้องถิ่นด้วยการทำความสะอาดสถานที่ต่างๆ สร้างถนนหนทาง สร้างศาลาที่พักสำหรับคนเดินทาง ขุดบ่อน้ำกินน้ำใช้ สร้างสะพาน และสิ่งอันเป็นสาธารณประโยชน์อื่นๆ เป็นจำนวนมาก การกระทำดังกล่าวถือว่า เป็นบุญกุศลมาก เมื่อเขาสิ้นชีวิตลง บุญกุศลนั้นได้อำนวยให้หมดมาณพและคณะได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

ดังนั้น จากการเปรียบเทียบงานนวัตรกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนวัตรกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน สรุปได้ว่างานนวัตรกรรมในสมัยพุทธกาล มีเป้าหมายสร้างขึ้นโดยผู้มีจิตศรัทธา เพื่อเป็นสถานที่สะดวกเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สังกัดหลักเรือนอยู่ตามสมณวิสัย แต่ในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากการเจริญเติบโตของประชากร และค่านิยมในการที่จะก่อสร้างอาวาสของตนให้ดูใหญ่โตอลังการมากกว่าการใช้สอยจริง หรือเป็นการแข่งขันกัน จึงทำให้วัดในสมัยปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งบางครั้งเสนาสนะต่างๆ ก็ใหญ่และมากเกินไปกว่าการดูแลรักษาของพระภิกษุ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน สิ่งปลูกสร้าง และอุปกรณ์เครื่องใช้ในศาสนสถานได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะกับยุคสมัย ซึ่งไม่ใช่สาระสำคัญประเด็นสำคัญคือการดูแลศาสนสถาน อุบาสกในสมัยพุทธกาลมีหน้าที่ในดูแลศาสนสถาน ตั้งแต่การก่อสร้างทำนุบำรุง ปฏิสังขรณ์ แต่ปัจจุบันการดูแลส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ในทัศนะของผู้วิจัย มีความเห็นว่าหน้าที่ดูแลศาสนสถานจำเป็นต้องเป็นของอุบาสกเนื่องจากว่าการให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดูแล จะเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์หมิ่นเหม่ต่อการล่วงศีล ไม่ว่าจะเป็นข้อรับทองและเงิน หรือข้อแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยทองและเงิน

อภิปรายผล

จากผลการศึกษางานนวกกรรมในพระพุทธศาสนา พบว่า นวกกรรม หมายถึง งานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมว่า งานนวกกรรม ดังนั้นจึงพบว่า นวกกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนาจการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย เสนาสนะ หมายถึง ที่นอนและที่นั่งหรือที่สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัวและที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนรวมของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือ เสนาสนะตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา ซอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชฎ ที่แจ้ง ลอมฟางเป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ เป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนบวชอุทิศตัวต่อพรหมจรรย์และเสนาสนะที่สร้างขึ้น ได้แก่ กุฏิ วิหาร เรือนชั้นเดียว เรือนสองชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ปราสาท โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งเกื้อกูลในการช่วยเหลือสังคม ตลอดถึงเป็นการพัฒนามนุษย์ด้านต่างๆ ตามพระธรรมวินัย จัดวิธีการทำบุญกุศลหรือเป็นบุญกิริยาวัตถุ เช่น ทานมัย สิลมัย และภาวนามัย เป็นต้น เสนาสนะทั้งสองอย่างนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุศึกษาคัดเลือกเสนาสนะที่สัปปายะหรือเหมาะสมแก่จริตของตน เช่น ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ไกลเกินไป ไม่ใกล้เกินไปจากหมู่บ้าน สำหรับฝึกฝนอบรมในการพัฒนากาย-ใจ มีปัจจัย 4 พร้อมมูล เพื่ออำนาจให้การทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์หรือการทำประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ต่อสังคมควบคู่ไปด้วยกันตามความสมัครใจ ซึ่งไม่เป็นการประพฤติด่าช้าคือปล่อยสติให้หลงไปทางใดทางหนึ่งที่ว่า กามตัณหา คือความทะยานอยากใน รูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัส-และธรรมารมณ์ 1 ภาวตัณหา ความทะยานอยากมีในรูปแบบต่างๆ 1 วิภวตัณหา คือไม่อยากมีไม่อยากเป็นในสิ่งอะไรทั้งปวง 1 หากแต่ทรงแนะนำวิธีการปฏิบัติในชีวิตสมณะอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม การวางท่าทีพิจารณาต่อเสนาสนะนั้นๆ อย่างรอบคอบ ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ทั้งการอนุเคราะห์แก่โลกหรือเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาตนโดยไม่เห็นแก่ความลำบากเพื่อสันติสุข สันติภาพในโลกด้วยความรู้แจ้งอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) กล่าวว่า นวกกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนาจการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ดังเช่น พระมหาโมคคัลลานะได้รับมอบหมายจากพระพุทธเจ้าให้เป็นผู้อำนาจการก่อสร้างบุพพารามของนางวิสาขา เรียกภิกษุผู้ทำหน้าที่นี้ว่า นวกัมมัญญายี (ผู้อำนาจการก่อสร้าง) บ้าง นวกัมมิกะ (ผู้ดูแลนวกกรรม) บ้าง นวกการ (ผู้ก่อสร้าง) บ้าง ในทางพระพุทธศาสนา นวกกรรม หมายถึงงานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมว่า งานนวกกรรม

จากผลการเปรียบเทียบงานนวกกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนวกกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน พบว่า งานนวกกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนวกกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน พบว่า พัฒนาการของงานนวกกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านและวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เป็นที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจุดเด่นมีคฤหบดีเป็นเจ้าภาพ ถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อยๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย ซึ่งสอดคล้องกับ พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท (โลहितติ) และ พระมหามิตร ฐิตปญโญ (วันยาว) (2564) กล่าวว่า การสร้างวัดและเสนาสนะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใส

ศรัทธาของชาวบ้านและวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์เป็นที่สังเคราะห์อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดังคำที่พระธรรมปิฎกกล่าวไว้ในหนังสือ “พระพุทธศาสนาจะวิฤตตหองคิดให้ไกลรู้ให้ทัน” ว่า “วัดในพระพุทธศาสนานั้นสร้างขึ้นโดยชุมชนและเป็นของชุมชนกับทั้งจะต้องมีอยู่เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนวัดกับชุมชนจึงดำรงอยู่สืบมาในระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างที่ว่า อาจารย์วัดคือเจ้าอาวาสก็เป็นอาจารย์ของชุมชนด้วย (พระธรรมปิฎก, 2545) โดยจุดเด่นมีทานบัตินี้เป็นเจ้าภาพถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สังเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนาสนะมีการพัฒนาเรื่อย ๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย เป็นพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าที่ผู้รับสารได้รับสื่อหรือพุทธธรรมที่ถูกต้อง ก็จะช่วยให้ผู้รับสารนั้นเกิดทัศนคติที่ถูกต้อง คือ รู้จักมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็น และสามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นตามที่ควรจะเป็นให้เกิดประโยชน์แก่ตนและสังคม ไม่ให้มองเห็นและจัดการสิ่งทั้งหลายตามอำนาจกิเลส (พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2531)

องค์ความรู้ใหม่

จากผลการศึกษางานนวัตกรรมการพระพุทธศาสนาเถรวาท สามารถสรุปเป็นคุณค่าของงานนวัตกรรมการเป็นองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

1. คุณค่าต่อการบำเพ็ญกิริยาวัตร คุณค่าในฐานะบุญกิริยาวัตร หมายถึง คุณค่าที่เกิดจากประชาชนได้ศึกษาเรียนรู้รูปแบบของการทำบุญในทางพระพุทธศาสนาว่าอะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป หรือวิธีการทำบุญแล้วลงมือปฏิบัติต่อกิจกรรมนั้นๆ อย่างถูกต้อง เรียกว่า “บุญกิริยาวัตร” เพราะสังคมมนุษย์จำเป็นต้องมีหลักฐานที่มั่นคง เหมือนเสาเอกของบ้านฉะนั้น หลักพัฒนาที่ดีจึงช่วยให้สังคมดำเนินไปในแนวทางที่ถูกต้องดีงาม รู้จักเหตุผลที่ดี แม้ว่ามนุษย์มีกฎกติกาทางสังคมช่วยควบคุมพฤติกรรมหรือมารยาทของมนุษย์อยู่ในขอบเขตก็จริง แต่การใช้ข้อบังคับเช่นนี้ก็มิช้องใจ ควรใช้ควบคู่กับหลักศาสนาอีกแรงหนึ่ง

2. คุณค่าด้านทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คุณค่าของงานนวัตกรรมการซ่อมหรือสร้าง เสนาสนะที่จัดว่าเป็นบุญเป็นกุศลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีความจำเป็นอย่างมาก โดยประชาชนทุกภาคส่วนต้องถือเป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์จะสามารถนำเสนอต่อชุมชนนั้น ควรเป็นกิจกรรมที่สนองนโยบายของการศึกษาในสังคม ควรลดช่องว่างความเห็นแก่ตัว นำมาสู่การปฏิบัติคือการมีส่วนร่วมในการทำมาหากิน หรือทำงานนวัตกรรมการ เป็นการทำความสะอาดบริเวณศาสนวัตถุเพื่อให้วัดที่มีพระภิกษุสงฆ์มีจำนวนน้อย แต่มีบริเวณที่ต้องรักษาความสะอาดกว้าง จะได้อาศัยกำลังจากประชาชนเป็นการช่วยเหลืองานพระศาสนาและจัดระบบสิ่งแวดล้อมภายในศาสนสถานใกล้บ้านตนมีความสะอาด ซึ่งทางทางวัดจะจัดเป็นกิจกรรมพัฒนาท้องถิ่นขึ้นก็ได้ ควรดำเนินกิจกรรมทุกอย่าง ทำให้จริงจังต่อเนื่อง เป็นระบบ จึงจะเกิดผลสมฤทธิ์แก่ทุกฝ่าย ดังพระสูตรที่พระผู้มีพระภาคตรัสถึงการได้พึ่งพาอาศัยกันระหว่างทั้งชุมชน เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติร่วมกัน

3. คุณค่าด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม งานนวัตกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นการอนุรักษ์งานศิลปะของคนในชาติไว้เป็นคุณค่าด้านชีวิตที่แสดงออกถึงความภูมิใจ ภาษา วัฒนธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาความเชื่อจากพระพุทธศาสนาเป็นส่วนมาก หากกล่าวถึงในอดีตศิลปวัตถุจากอินเดียที่ประเทศไทยได้รับอิทธิพลทางศิลปกรรมดังกล่าว ได้แก่ เสนาสนะที่ทรงคุณค่าด้านจิตใจของชุมชนนั้นๆ เป็นการผสมผสานไว้ด้วยงานศิลปกรรม ตามวัดวาอารามใหญ่ๆ และที่ปรากฏในชุมชนนั้นๆ ด้วยฝีมือของช่างผู้ชำนาญหรือเกิดจากความร่วมแรงร่วมใจของประชาชนในพื้นที่เอง ได้มีส่วนร่วมในการเชิดชู พิทักษ์ รักษา ไว้ซึ่งโบราณสถาน โบราณวัตถุ ตลอดจนศิลปกรรมต่างๆ ในวัดซึ่งตั้งอยู่ท้องถิ่นของตน

อย่างทั่วถึง เพราะสิ่งเหล่านี้ มีคุณค่าด้านจิตใจ วิถีชีวิตของมนุษย์อย่างมาก ความเป็นชาติ เป็นสังคม จะไม่หายสูญไปจากจิตวิญญาณของมนุษย์เลย หากทุกคนไม่ลืมประวัติศาสตร์ของบรรพชนในชาตินั้นๆ ของตน แม้เหล่านุชนรุ่นหลังก็จะสามารถศึกษา ค้นคว้า ถือเป็นแบบอย่าง ถือเป็นการศึกษาเล่าเรียนองค์ความรู้ความเข้าใจในชาติพันธุ์แห่งตน ไม่หลงไหลในอนารยธรรมของชนชาติอื่น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดวัฒนธรรมไร้ขอบเขตเหมือนประเทศต่างๆ ที่ถูกระบบวัฒนธรรมตะวันตก กลืนกินไปหมดสิ้น ไม่เหลือความเป็นอธิปไตยของตน เรียกว่าสูญเสียอิสรภาพด้านจิตใจ ขอเพียงแต่เมืองครุฑที่สามารถให้การสนับสนุน แก่ลูกหลานได้มีโอกาสได้ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมของชาติให้ถูกต้องอย่างจริงจัง

4. คุณค่าด้านการสื่อธรรม คุณค่าด้านการสื่อธรรม หมายถึง คุณค่าของงานนวกกรรมที่แสดงออกถึงความหมายเชิงเป็นปริศนาธรรม คติธรรม สื่อสารถึงความจริงของพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์โดยปรากฏออกมาทางศิลปะทางพระพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ มีทั้งรูปภาพ หรือตัวอักษรที่ใช้เป็นคำอธิบายความหมายของงานจิตรกรรมทั้งมวล ให้เกิดองค์ความรู้แจ่มแจ้งได้ ซึ่งเป็นคุณค่าสูงสุดที่ควรเป็นมรดกมีค่าแก่การศึกษาเรียนรู้เชิงประวัติศาสตร์-การอนุรักษ์สืบทอด ถือเป็นแบบอย่างในวิถีชีวิตได้เป็นอย่างดี ดังนั้นในการใช้สอยเสนาสนะของงานวิจัยครั้งนี้ จึงมีสาระที่นำศึกษาเรียนรู้สื่อเหล่านี้ คือ คัมภีร์ไบเบิล/หนังสือที่จารึกพระไตรปิฎก ปางพระพุทธรูป ซึ่งมีทั้งหมด 80 ปางเช่น ปางห้ามญาติ ปางตรัสรู้หรือผจญมาร เป็นต้น เพราะเป็นแหล่งรวบรวมศิลปะด้านการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องดีงาม ซึ่งปัจจุบันกำลังมองหาสันติภาพกันอย่างวุ่นวาย จนบางครั้งมนุษย์แทบจะไม่สนใจตัวเอง หรือมองไม่เห็นคุณค่าของตนไป

สรุปผลการวิจัย

นวกกรรม หมายถึง งานสาธารณูปการ คืองานที่เกี่ยวกับการก่อสร้าง การบูรณะปฏิสังขรณ์ การดูแลจัดการวัดเรื่องเสนาสนะและถาวรวัตถุต่างๆ ภายในวัด รวมถึงการทำให้วัดสะอาดร่มรื่นเป็นต้น เรียกรวมน่า งานนวกกรรม ดังนั้นจึงพบว่า นวกกรรม แปลว่า การทำให้ใหม่ คือการก่อสร้าง โดยปกติเป็นงานของชาวบ้าน พระสงฆ์มีหน้าที่อำนวยการหรือควบคุมดูแลให้งานเป็นไปด้วยความเรียบร้อย

เสนาสนะ หมายถึง ที่นอนและที่นั่ง หรือที่สำหรับพักผ่อนเป็นส่วนตัวและที่สำหรับปฏิบัติศาสนกิจเป็นส่วนรวมของพระภิกษุสามเณรในพระพุทธศาสนา มี 2 อย่าง คือเสนาสนะตามธรรมชาติ ได้แก่ โคนไม้ ภูเขา ชอกเขา ถ้ำ ป่าช้า ป่าชุก ที่แจ้ง ลอมฟางเป็นการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กล่าวคือ เป็นที่สำหรับปฏิบัติธรรมและเผยแผ่ศาสนาธรรมของพระสงฆ์ผู้ออกจากเรือนบวชอุทิศตัวต่อพรหมจรรย์และเสนาสนะที่สร้างขึ้น ได้แก่ กุฏิ วิหาร เรือนชั้นเดียว เรือนสองชั้น เรือนโล้น เรือนว่าง ปราสาท โดยเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไป มีส่วนร่วมในสร้างเสนาสนะถวายแก่พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ ทั้งเกื้อกูลในการช่วยเหลือสังคม ตลอดถึงเป็นการพัฒนามนุษย์ด้านต่างๆ ตามพระธรรมวินัย จัดวิธีการทำบุญกุศลหรือเป็นบุญกิริยาวัตถุ เช่น ทานมัย สีลมัย และภวานามัย เป็นต้น

เสนาสนะทั้งสองอย่างนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์ให้ภิกษุศึกษาคัดเลือกเสนาสนะที่สัปปายะหรือเหมาะสมแก่จริตของตน เช่น ไม่ใหญ่เกินไป ไม่ไกลเกินไป ไม่ใกล้เกินไปจากหมู่บ้าน สำหรับฝึกฝนอบรมในการพัฒนาภายในใจ มีปัจจัย 4 พร้อมมูล เพื่ออำนวยความสะดวกให้การทำหน้าที่ของตนสมบูรณ์หรือการทำประโยชน์แก่ตนและประโยชน์ต่อสังคมควบคู่ไปด้วยกันตามความสมัครใจ ซึ่งไม่เป็นการประพฤติก้าวร้าวคือปล่อยสติให้หลงไปทางใดทางหนึ่งที่เรียกว่า กามตัณหา คือความทะยานอยาก ใน รูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัส-และธรรมารมณ์ 1 กวาดตัณหา ความทะยานอยากมีในรูปแบบต่างๆ 1 วิกวดตัณหา คือไม่อยากมี ไม่อยากเป็นในสิ่งอะไรทั้งปวง 1 หากแต่ทรงแนะนำวิธีการปฏิบัติในชีวิตสมณะอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

การวางท่าทีพิจารณาต่อเสนานั้นๆ อย่างรอบคอบ ขณะเดียวกันก็ไม่ให้ทั้งการอนุเคราะห์แก่โลกหรือเป็นแบบอย่างต่อการพัฒนาตนโดยไม่เห็นแก่ความลำบากเพื่อสันติสุข สันติภาพในโลกด้วยความรู้แจ้งอย่างแท้จริง

งานนworกรรมในสมัยพุทธกาลกับงานนworกรรมของสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน พบว่า พัฒนาการของงานนworกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างวัดและเสนานะในสมัยพุทธกาล เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของชาวบ้านและวัดมีชื่อเรียกต่างกันไป เช่น อารามบ้าง อาวาสบ้าง วิหารบ้าง วัดใช้เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ เป็นที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์แก่ชาวบ้าน และเป็นศูนย์กลางเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยจุดเด่นมีคุณูปการเป็นเจ้าภาพ ถวายเพียงผู้เดียว หรือมีการชักชวนผู้อื่นร่วมสร้างด้วย ปัจจุบันวัดยังใช้เป็นสถานที่สงเคราะห์ อนุเคราะห์ และสถานศึกษา นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่า รูปแบบการสร้างเสนานะมีการพัฒนาเรื่อยๆ มา ตามยุคสมัยจนถึงปัจจุบันโดยไม่ผิดไปจากพระธรรมวินัย

งานนworกรรมในสมัยพุทธกาล มีเป้าหมายสร้างขึ้นโดยผู้มีจิตศรัทธา เพื่อเป็นสถานที่สะดวกเป็นที่ประกอบกิจของผู้ต้องการที่สังกัดหลักเรือนอยู่ตามสมณวิสัย แต่ในสมัยปัจจุบัน เนื่องจากการเจริญเติบโตของประชากร และค่านิยมในการที่จะก่อสร้างอาวาสของตนให้ดูใหญ่โตอลังการมากกว่าการใช้สอยจริง หรือเป็นการแข่งขันกัน จึงทำให้วัดในสมัยปัจจุบันเกิดขึ้นอย่างมากมาย ซึ่งบางครั้งเสนานะต่างๆ ก็ใหญ่และมากเกินไปการดูแลรักษาของพระภิกษุ เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับระหว่างสมัยพุทธกาลและสมัยปัจจุบัน สิ่งปลูกสร้าง และอุปกรณ์เครื่องใช้ในศาสนสถานได้มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย ซึ่งไม่ใช่สาระสำคัญประเด็นสำคัญคือการดูแลศาสนสถาน อุบาสกในสมัยพุทธกาลมีหน้าที่ในดูแลศาสนสถาน ตั้งแต่การก่อสร้าง ทำนุบำรุง ปฏิสังขรณ์ แต่ปัจจุบันการดูแลส่วนใหญ่เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ ในทัศนะของผู้วิจัย มีความเห็นว่าหน้าที่ดูแลศาสนสถานจำเป็นต้องเป็นของอุบาสกเนื่องจากว่าการให้พระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ดูแล จะเป็นเหตุให้พระภิกษุสงฆ์หมิ่นเหม่ต่อการล่วงศีล ไม่ว่าจะเป็นข้อรับทองและเงิน หรือข้อแลกเปลี่ยนสิ่งของด้วยทองและเงิน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 ด้านการใช้สอยประโยชน์ การดูแล และการบูรณะ เมื่อสร้างขึ้นมาแล้ว สิ่งก่อสร้างทั้งหมดสามารถตอบสนองความต้องการของวัดหรือชุมชนเป็นแบบใด อาทิเช่น การอวดอ้างค่านิยมความพุ่มเพอญ การมีเกียรติยศ-ชื่อเสียง หรือสร้างเพื่อการจัดกิจกรรมหารายเข้าวัด-ชุมชน เพราะปัจจุบันกระแสพาณิชย์กำลังได้รับความนิยม พระสงฆ์ฝ่ายศาสนจักร ควรตรวจสอบให้คำแนะนำแก่ประชาชนเกี่ยวกับการก่อสร้างศาสนสถานความถูกต้องตามพระธรรมวินัยด้วยความระมัดระวัง

1.2 ด้านการศึกษาตลอดชีวิตมนุษย์ วัดในฐานะเป็นที่พึ่งทางใจของพุทธศาสนิกชนเป็นที่สงบรวมเย็น เป็นเขตอภัยทานแก่สรรพสัตว์ สิ่งที่พบเห็นถาวรวัตถุภายในวัดมากมาย เช่น โบสถ์ วิหาร เจดีย์ หรือโบราณสถาน ล้วนมีความอลังการสวยงามทั้งนั้นเป็นที่เชิดชูหน้าตาของชุมชนนั้นๆ ทั้งนั้น ควรมีแนวความคิดสร้างสรรค์แบบวิถีชีวิตที่พอเพียงคือการสร้างถาวรวัตถุเพื่อการศึกษาป้องกันความทุกข์ของมนุษย์ ตลอดถึงแนวทางป้องกันมิให้สังคมมนุษย์ลุ่มหลงทางภูมิปัญญา

1.3 ด้านศรัทธาของประชาชน ในฐานะผู้แสวงหาบุญจึงได้ประกอบบุญกิริยาวัตถุโดยตรงบางครั้งถูกหลอกให้เสียทรัพย์ หรือพระสงฆ์เองก็มีลักษณะคล้ายกันเช่นเดียวกับฆราวาส ควรใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาให้ละเอียดก่อนตัดสินใจสร้างเสนานะขึ้นมาเพื่อป้องกันเหตุเสื่อมเสียดังกล่าวแก่พระภิกษุหรือองค์กรทางพระพุทธศาสนา ด้วยความรู้ความเข้าใจหลักทำบุญจริงๆ ประกอบด้วยเหตุผลตามความเป็นจริงไม่ควรใช้เพียงศรัทธาความเชื่อโดยปราศจากความรู้ความเข้าใจ

2. ข้อเสนอแนะด้านการวิจัยครั้งต่อไป

- 2.1 ควรมีการศึกษากิจกรรงานนวรรรมของสงฆ์ในปัจจุบันที่มีผลต่อการเจริญสมณธรรม
- 2.2 ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับงานนวรรรมในปัจจุบันว่าสอดคล้องกับพระธรรมวินัยหรือไม่

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. กรุงเทพฯ: วัดโอรสาราม.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). *พุทธศาสนาจะวิกฤตต้องคิดให้ใครู้ให้ทัน*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหาถวิล ปิยธมฺโม (ชนิดพจน์). (2556). *การศึกษางานนวรรรมและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยงาน สาธารณูปการของพระครูโสภณบุญเขต (โสม โสภโณ)*. (พุทธศาสนตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2531). *เทคนิคการสอนของพระพุทเจ้า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระสมุห์สายยันต์ วิสารโท (โลหิตดี) และ พระมหามิตร จิตปญฺโญ (วันยาว). (2564). *พุทธนวัตกรรมในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาพุทธศิลป์ด้านเสนาสนะ*. *วารสารปัญญาปณิธาน*, 6(2), 15-28.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมคิด เพ็งอุดม. (2539). *บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาตามธรรมชาติของพระสงฆ์และเจ้าหน้าที่ของกระทรวงหลักระดับตำบลในจังหวัดสมุทรสงคราม*. (ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร).

